

بررسی نقش مؤلفه های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه مورد مطالعه، محله اوین تهران)

محمد مؤیدی ^۱	۹۲/۵/۱۷	تاریخ دریافت:
منوچهر علی نژاد ^۲	۹۲/۶/۲۴	تاریخ پذیرش:
حسین نوایی ^۳		

چکیده

امنیت به عنوان یکی از نیازهای اساسی شهروندان در ساختارهای شهری به شمار رفته و از اهمیت ویژه ای به واسطه در برگیری احساس آرامش و آسایش محیطی برای شهروندان برخوردار است. از این رو در مطالعات و پژوهش های شهری همواره امنیت به عنوان یکی از شاخص های مهم کیفیت زندگی مورد توجه برنامه ریزان و شهرسازان قرار گرفته و در این خصوص نظریه های متنوعی نیز ارائه شده است. فضاهای عمومی شهری نیز به عنوان بستری اجتماعی که همواره مورد استفاده عموم شهروندان بدون هیچ محدودیتی قرار می گیرد در صورت دارا بودن احساس امنیت علاوه بر آنکه آرامش را برای شهر به ارمغان می آورد، سطح تعاملات و فعالیت های اجتماعی ساکنین شهر را نیز افزایش و در نهایت احساس مطلوبیت و رضایت محیطی را در شهروندان تقویت می نماید. در این پژوهش پس از بررسی مبانی نظری مرتبط با منظر شهری با تدقیق در سه بعد ادراک، فعالیت و فرم در شکل گیری منظر مطلوب، مؤلفه های «حس مکان»، «هویت مکان»، «خاطره انگیزی»، «خوانایی و تصویری روشن از محیط»، «ادراک عمومی و لذت بصری» و «فرم و ریخت» به عنوان شاخص های منظر شهری برای سنجش احساس امنیت شهروندان در فضاهای عمومی شهری بدست می آید. این پژوهش در حوزه ادبیات نظری، یک «تحقیق تجربی» و در حوزه «مطالعات میدانی»، دارای «روش پیمایشی» با «ابزار گردآوری داده» به صورت «پرسشنامه» می باشد. در زمینه «تحلیل اطلاعات» با استفاده از تحلیل کمی روابط بین «احساس امنیت» و «منظر شهری» روش تحقیق علی و همبستگی اتخاذ شده است. نتایج مطالعات نشان می دهد علی رغم وجود امنیت، احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه از دید ساکنین، پایین تر از سطح متوسط ارزیابی شده است. براساس مدل احساس امنیت در سطح دوم، شش معیار هویت مکان،

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران

۲- دانشجوی دکتری جامعه شناسی دانشگاه تهران

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

خاطره‌انگیزی، فرم و ساختار، حس مکان، خوانایی، ادراک عمومی و بصری، سازنده احساس امنیت بر اساس منظر شهری هستند. میانگین احساس امنیت در دو معیار خوانایی و ادراک عمومی و بصری بالاتر از میانه نظری و در چهار معیار دیگر پایین‌تر از میانه نظری ارزیابی شده‌است. لذا می‌توان این‌گونه جمع‌بندی کرد که در محدوده نمونه موردی (محلۀ اوین) شهروندان مشارکت‌کننده در پژوهش، خوانایی و ادراک عمومی و بصری را در احساس امنیت خود موثرتر دانسته‌اند. و به ترتیب در این دو مولفه جهت‌یابی و وجود راهنما و ایمنی و نفوذپذیری بصری شاخص‌تر هستند.

واژه‌های کلیدی: منظر شهری، فضای عمومی شهری، احساس امنیت، تحلیل رگرسیون، خوانایی، ادراک بصری و عمومی

مقدمه و ضرورت مسأله

به طور کلی فضاهای عمومی شهری علاوه بر آنکه بیشترین ارتباط را با شهروندان و محیط زندگیشان دارند، نقش بسزایی نیز در ایجاد «هویت بخشی» و «برقراری احساس آرامش» در شهرها ایفا می‌کنند. این دسته از فضاها با در بر گرفتن سه بعد «کالبد»، «عملکرد» و «معنا» در صدد افزایش سطح کیفیت زندگی شهری و تشویق شهروندان جهت برقراری هرچه بیشتر تعاملات اجتماعی محیط‌های شهری می‌باشند. در این راستا «منظر» شهری به عنوان یکی از عناصر شکل‌دهنده و بخشی از ادراک کالبدی فضاهای عمومی شهری به طور مستقیم بر مطلوبیت یا عدم مطلوبیت این فضاها و در نهایت بر شهروندان، فعالیت‌ها و رفتارهایشان، به عنوان کاربران اصلی محیط تأثیر خواهد داشت. بنابراین فضاهای عمومی شهری با موضوعی به نام انسان مواجه است که هم می‌تواند بر وی تأثیر گذارد و هم اینکه تأثیر پذیرد. لذا توجه و تلاش به منظور پاسخگویی به نیازهای اساسی انسان در محیط اهمیت می‌یابد. یکی از نیازهای اساسی انسان در زندگی شهری «امنیت» است، که با عنایت به گسترش و توسعه روزافزون شهرها و همچنین افزایش سطح تراکم جمعیتی در این محدوده‌ها از اهمیت مضاعفی برخوردار است.

مهمترین سؤالات پژوهش در برگیرنده موضوعات ذیل است: که آیا رابطه‌ای میان منظر شهری و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری وجود دارد؟ کدامیک از مؤلفه‌های در برگیرنده منظر شهری بر احساس امنیت شهروندان تأثیر بسزایی دارد؟ همچنین وضعیت احساس امنیت شهروندان در محدوده مورد مطالعه در چه سطحی قرار دارد؟

هدف اصلی پژوهش «سنجش احساس امنیت شهروندان با استفاده از مؤلفه‌های منظر شهری» است. البته در این راستا اهداف دیگری نیز چون تعیین مؤلفه‌های سنجش منظر مطلوب شهری، دستیابی به مؤلفه‌های قابل سنجش برای احساس امنیت در فضای عمومی شهری، بررسی و تبیین رابطه منظر شهری با احساس امنیت در محیط‌های عمومی شهری، اندازه‌گیری احساس امنیت شهروندان در محدوده مورد مطالعه را دنبال می‌کند.

از این رو توجه به اهمیت موضوع امنیت و رابطه آن با منظر شهری در این پژوهش، این پیش فرض مورد توجه قرار می‌گیرد، که اگر تصویر به نمایش درآمده از فضاها، عمومی شهری مغشوش، نفرت‌انگیز و یا حتی یکنواخت باشد؛ به طور مستقیم علاوه بر آنکه شهروندان و احساساتشان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بستر بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و ایجاد ناامنی در محیط‌های شهری را بیش از گذشته فراهم خواهد کرد. نکته حائز اهمیتی که تمایز این پژوهش را با سایر پژوهش‌ها و تحقیقات انجام شده مشخص می‌سازد در این نکته است که، مطالعات انجام شده در این زمینه بیشتر متمرکز بر روی مقوله احساس امنیت است و یا در مواردی مباحثی همچون نقش کاربری یا کالبد در احساس امنیت را نیز در برمی‌گیرد. اما توجه به موضوع منظر- منظر شهری و نقشی که می‌تواند بر امنیت و احساس امنیت در شهرها داشته باشد؛ کمتر مورد بررسی قرار گرفته که این پژوهش درصدد آن است به صورت علمی و کاربردی به این مقوله بپردازد.

روش تحقیق این پژوهش در حوزه ادبیات نظری، یک «تحقیق تجربی» و در حوزه مطالعات میدانی، دارای روش پیمایشی با ابزار گردآوری داده به صورت پرسشنامه می‌باشد. در زمینه تحلیل اطلاعات با استفاده از تحلیل کمی روابط بین احساس امنیت و منظر شهری روش تحقیق علی و همبستگی اتخاذ شده است. در این پژوهش از روش تحلیل رگرسیون چند مرتبه‌ای (HMR) استفاده و معیارها بر اساس هدف مطالعه مرتبط با احساس امنیت و منظر شهری با مرور مدل‌ها و معیارهای دیگر مطالعات انتخاب خواهد شد. نحوه سازمان‌دهی معیارها در این مطالعه به صورت بالا به پایین بوده و برای هر معیار کلانتر، معیارهای فرعی نیز معین می‌شود. این معیارها، در واقع ملاک پرسش از شهروندان ساکن در محدوده خواهد بود. همچنین در مرحله تحلیل معیارها، معیارهای آخرین رده نسبت به هم رگرسیون گرفته می‌شوند.

متغیرهای ثابت و کنترل این پژوهش شامل تمام پرسشنامه‌هایی می‌شود که در محدوده

نمونه موردی پخش شده‌اند و به نوعی متغیر فضای ثابت را حفظ می‌کند؛ بدین معنی که شرایط آب و هوایی برای همه افراد یکسان بوده و جنسیت و سن نیز به عنوان متغیر کنترل لحاظ شده و مشارکت کنندگان همه از میان آقایان رده سنی ۲۴ تا ۳۰ سال می‌باشند. برای تعیین تعداد اعضای جامعه آماری پژوهش از فرمول کوکران استفاده شده است. با فرض مقادیر ثابت $(p=0/5)$ ، $(N=50000)$ ، $(d=0/06)$ ، $(t=1/96)$ و فرض سطح اطمینان ۹۵٪ تعداد اعضای جامعه آماری ۵۰۰ نفر بدست آمد و همچنین با فرض غیر قابل استفاده بودن برخی از پرسشنامه‌های تکمیل شده، در مجموع تعداد ۵۵۰ پرسشنامه در محدوده مورد نظر توزیع می‌گردد. در نهایت نیز تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام خواهد شد. لازم به ذکر است در تعیین روایی و پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده می‌شود.

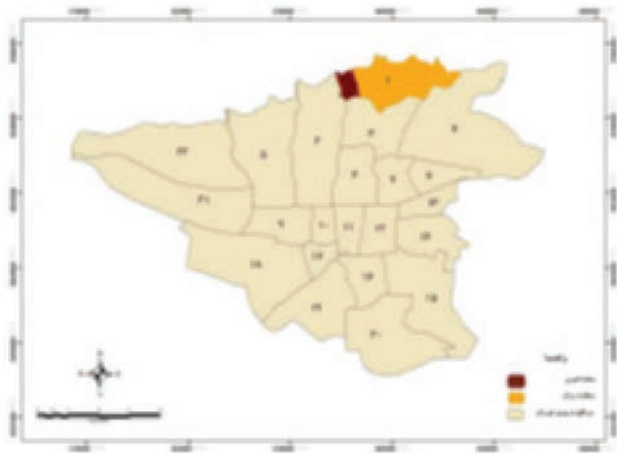
همچنین بر اساس ساختار پژوهش در ابتدا با مرور نظریات مرتبط مبانی نظری مؤلفه امنیت و مقوله منظر شهری مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه شاخص‌هایی به منظور سنجش احساس امنیت شهروندان با توجه به منظر شهری بدست خواهد آمد. در ادامه این شاخص‌ها در نمونه موردی بررسی شده و یافته‌های تحقیق ارائه می‌شود.

محدوده مورد مطالعه

محله اوین در بافتی پیوسته و متداوم، در منطقه یک شهرداری تهران بر پهنه کوهپایه‌های البرز در شمال غربی محدوده تجریش گسترده شده است. این محله در گذشته از آبادی‌های معمور و کهن شمیران به شمار می‌رفته و سابقه زیست در آن بر اساس مستندات موجود به بیش از ۳۰۰۰ سال پیش برمی‌گردد. در مجموع در حال حاضر محلله اوین با مساحتی معادل ۲۵۴۸۶۱۸ متر مربع واقع در ناحیه دو منطقه یک شهرداری تهران واقع شده که محدوده فعلی این محلله از شمال به بلوار دانشجو - شمال دانشگاه شهید بهشتی - بلوار فضل‌ا...، از جنوب به بزرگراه چمران - خیابان دشت بهشت، از شرق به بلوار دانشجو و خیابان یمن و از غرب به رودخانه در که منتهی می‌گردد. تصاویر شماره ۱ و ۲ به ترتیب عکس هوایی محلله و موقعیت محلله در منطقه ۱ و شهر تهران را نشان می‌دهد (سند هویت محلله اوین، ۱۳۸۶) (Khalilkhah, ۲۰۰۱) (سند راهبردی محلات ۲۶ گانه منطقه یک، ۱۳۸۸).

تصویر شماره (۱) عکس هوایی محله اوین

تصویر شماره (۲) موقعیت محله اوین در منطقه یک و شهر تهران

مبانی نظری

امنیت / احساس امنیت

امنیت^۱، از ریشه لاتین «securus» که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است؛ گرفته شده و همچنین موضوعاتی چون «رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی با وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تامین، ضمانت» را در برمی گیرد. امنیت در فرهنگ فارسی نیز به معنای آزادی و آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران بیان

شده و در فرهنگ علوم رفتاری نیز دو معنا از این واژه شامل «یک حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته‌های شخصی انجام شود» و «احساس ارزشی شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که در نهایت از سوی طبقه‌های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می‌شود» مطرح شده است (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۴)، (صالحی، ۱۳۸۷: ۹۲-۸۶).

از این رو با توجه به تعاریف ارایه شده، امروزه امنیت از طرف اندیشمندان و صاحب نظران به عنوان یکی از مهمترین نیازهای اساسی انسان در شهرها و اجتماعات انسانی مطرح می‌شود. چنانچه مازلو رتبه دوم نیازهای انسانی را در هرم پیشنهادی سلسله مراتب نیازهای انسانی خود به امنیت اختصاص می‌دهد. البته سایر محققان نیز به شکل‌های متفاوت به این موضوع اشاره داشته‌اند که در جدول شماره (۱) مورد اشاره قرار گرفته است.

جدول (۱) - جایگاه ایمنی و امنیت در نظریات مختلف

لگتون (۱۹۵۹)	کنتریل (۱۹۶۵)	استیلی (۱۹۷۳)	مازلو (۱۹۸۷)	نظریه پرداز
جهت و گرایش‌ها در جامعه	امنیت و نظم	تماس اجتماعی	ایمنی و امنیت	رتبه دوم نیازهای انسانی

(بر گرفته از عباس زادگان، مصطفی، ۱۳۸۴، ۷۲)

براین اساس در مطالعات و پژوهشهای شهری، همواره امنیت به عنوان یکی از معیارهای اصلی کیفیت و از شاخص‌های مهم سنجش کیفیت زندگی شهری مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است (رضوان، ۱۳۸۵) و امروزه معیار امنیت ساکنان شهر با عدم هراس و اضطراب آن‌ها از تأسیسات، راه‌ها، ساختمان‌ها، اتفاقات غیر مترقبه‌ای که امکان وقوع آن‌ها در شهر وجود دارد مورد سنجش قرار می‌گیرد (شیعه، ۱۳۸۶: ۴۴). لذا در جدول شماره (۲) مهمترین شاخص‌های کیفیت مطلوب فضاهای عمومی شهری در اندیشه صاحب نظران مورد اشاره قرار گرفته که این شاخص‌ها چه مستقیم و چه غیر مستقیم در نگرش و رفتار شهروندان در عرصه زندگی شهری تأثیر گذار خواهد بود.

جدول (۲) - مؤلفه های کیفیت مطلوب شهری

نظریه پرداز	مؤلفه های کیفیت مطلوب شهری
ساوت ورث	دسترسی، راحتی و آسایش، سرزندگی و حیات، شادی و شغف، شکل، حفاظت از محیط، تنوع و تجانس، معنی، خوانایی ساخت، باز بودن فضاها، مرمت و نگهداری، سلامتی و ایمنی (بحرینی، طیبیان، ۱۳۷۷، ۴۴)؛
ماسلو	تأمین کلیه نیازهای فیزیکی - ایمنی و امنیت و حفاظت - محیط اجتماعی هدایتگی - یک تصویر ذهنی و شهرت خوب، فرصت خلاق بودن، از نظر زیبایی شناسی مطبوع (براندرفری، ۵۲، ۱۳۸۳-۵۳)؛
دانیل کاپون و ماری روج	ارایه عوامل تنش زا در زندگی شهری: آلودگی و از بین رفتن منابع، ترس، آلودگی، یکدستی بیش از حد جامعه، آب و هوای بد، زمان بیش از حد سفر، وضع نامناسب مسکن، خدمات غیر کارا، فقر و بیکاری، مقاس غیر انسانی ساختمان ها، تفریح ناکافی، نرخ رشد خیلی زیاد، خطرات و بیماری ها، فقدان تماس با طبیعت، جدایی اجتماعی، تغذیه (لینچ، ۴۸۷، ۱۳۷۶)؛
هیلدر براندرفری	تأمین نیازهای ساکنین، ایمنی و امنیت و حفاظت، از نظر بصری سامان یافته و منظم، محیط اجتماعی هدایت کننده و تقویت کننده حس مکان، تصویر ذهنی مناسب، شهرت و اعتبار خوب، افزایش حس اعتماد و منزلت، فرصت خلاق بودن و شکل دادن به فضای شخصی، دارای جنبه زیبایی شناسانه و از نظر کالبدی قابل تصور (براندرفری، ۱۳۸۳، ۳۰)؛
موسسه pps	دسترسی و به هم پیوستگی - آسایش و منظر (افزایش امنیت) - استفاده ها و فعالیت ها - اجتماع پذیری (سیفایی، ۱۳۸۴)؛

در مجموع امنیت از جایگاهی اثر گذار و نقشی اساسی در شکل گیری و تکامل الگوهای زیستی انسانی برخوردار بوده و عامل اصلی پیدایش زندگی جمعی، اجتماعی و یکجانشینی انسان ها در طول تاریخ حیات بشری می باشد. این موضوع (امنیت) از فرد آغاز، در ادامه به خانواده، جامعه و در نهایت نظام بین الملل ختم می شود. در شهر امن، ایمنی در فضاهای شهری تأمین شده و فرد در محیط احساس امنیت خاطر و فقدان وجود خطر را به خوبی حس می کند (رضوان، ۱۳۸۴) (صالحی، ۱۳۸۷، ۹۲-۸۶).

احساس امنیت

در تبیین مفهوم امنیت، دو بعد متمایز از هم را باید در نظر گرفت. یکی بعد «عینی» است که پارامترهای عینی محیطی و رفتاری مورد ارزیابی قرار می گیرد و دیگری بعد «ذهنی» می باشد که بر اساس احساس امنیت از جمع درک می شود. البته هر دو بعد نیز می توانند بر یکدیگر تأثیرات مثبت یا منفی برجای گذارند که این موضوع ضرورت توجه به هر دو را در ایجاد امنیت عمومی توأمان مورد تأکید قرار می دهد. همچنین با توجه به اشاره مذکور تفاوت ایمنی با امنیت را نیز می توان در این مقوله جستجو کرد که ایمنی بیشتر به سلامت

جسمانی انسان و جلوگیری از تهدیدهایی اطلاق می‌گردد که می‌تواند سلامت فیزیکی انسان را به خطر اندازد. در واقع مسایل ملموس و امنیت بیرونی را شامل می‌شود. در حالی که امنیت بیشتر جنبه ذهنی و روانی دارد. باید به دنبال این باشیم که چه چیزی باعث ایجاد حس امنیت در جامعه می‌شود و چگونه می‌توان آن را تقویت کرد (پاکزاد، ۱۳۸۱: ۷).

بر این اساس امنیت نوعی احساس آرامش و آسایش درونی قلمداد می‌شود که از مؤلفه‌های فعال محیط حاصل شده و پس از ادراک ذهنی گونه‌ای احساس در امان بودن را به وجود می‌آورد. «احساس امنیت» نیز از قرارگیری انسان در شرایط محیطی به مثابه نوعی «ادراک روانی» حاصل می‌شود که از یک ساختار شهری و فرهنگی خاص با ساختار فرهنگی - اجتماعی دیگر متمایز می‌شود. لذا شکل‌گیری احساس امنیت از لحاظ روانشناختی وابسته به شرایط محیطی و از سوی دیگر نوع برداشت و سطوح ادراکی است (حسینی، ۱۳۸۷).

امنیت شهری در کالبد شهری

امنیت را با توجه به مطالعات صورت گرفته می‌توان به طور کلی در سطوح مختلفی همچون امنیت عمومی، اجتماعی، کارکردی، شهری، کالبدی و محیطی مورد تحلیل و بررسی قرار داد. فضاهای عمومی شهری نیز به عنوان بخش کالبدی عرصه عمومی که تجلی کالبدی این عرصه محسوب می‌شوند؛ در تعامل نزدیکی با موضوع امنیت قرار می‌گیرند. چراکه «در اهداف تئوری‌های شهرسازی اجتماعی، ورود به مکان‌های عمومی شهر به توازن بین کنترل‌های اجتماعی و صمیمیت، امنیت و احساس ناامنی، آشنا و غریبه، شباهت‌ها و تفاوت‌ها بستگی دارد. بنابراین شهرها هم محل ترس و تمایل و هم تهدید و فرصت می‌باشند که هم جاذبه و هم دافعه ایجاد می‌کنند» (Siebel, ۲۰۰۳).

جین جیکوبز، یکی از نظریه پردازان حوزه مطالعات شهری، در تبیین امنیت شهری موضوع تعامل فضای فیزیکی و فرآیندهای اجتماعی‌ای که محیط را می‌سازند را مورد توجه قرار داده و بر فعال بودن فضا به عنوان عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق تأکید می‌کند. وی ایجاد حرکت، استفاده‌ی فعال از سطح خیابان، برنامه ریزی فعالیت‌های خیابانی و مراقبت‌های طبیعی از این فعالیت‌ها را به عنوان مؤلفه‌های پراهمیتی در جهت ساختن یک محیط خوب شهری قلمداد می‌کند. همچنین گروه بیل هیلیر نیز با استفاده از نرم افزار اسپیس سینتکس با تمرکز بر بعد کالبدی، تجمع خیابان‌ها و لایه‌های آنرا به عنوان مؤلفه‌های کلیدی

در ایجاد محیط امن شهری معرفی کرده‌اند. از نظر این گروه بهترین محیط‌های شهری، آنهایی هستند که بخوبی با الگوی شهر، یکپارچه شده‌اند و امنیت عمومی را ترویج می‌کنند (Boyle, 2001: 566).

در این راستا می‌توان بر این موضوع تأکید داشت که برخی از مکان‌ها بر پایه ترس ساخته شده‌اند، ترس از فعالیت‌های منفی، ترس از برخورد با مردم، ترس از عبور از خیابان‌ها، حتی ترس از آب و هوا و این ترس‌ها موجب قفل شدن افراد در محیط شده و ارتباط با جهان پیرامون را قطع کرده و یا محیط‌های عمومی را سخت و غیرجذاب می‌کند. وجود دیوارهای تیره و ساختمان‌های غول آسا که خارج از مقیاس هستند و خیابان‌هایی که وحشت‌آور می‌باشند، به جای این که حس مکان ایجاد کند، بیشتر محلی برای عبور محسوب می‌شود (www.pps.org, 2006). لذا شهروندان در مواجهه با این فضاها به طور عمومی دو راه ذیل را در پیش خواهند گرفت:

- ۱- رفتارهای کناره‌گیرانه و محدودکننده، مثل اجتناب کردن از حضور در مکان‌های ناامن، یا باهم رفتن به این مکان‌ها و یا کمتر بیرون رفتن در مواقع غیرضروری.
 - ۲- رفتارهای محافظه‌کارانه، مثل روش‌های دفاع شخصی، که البته هیچ کدام از این واکنش‌ها نمی‌توانند ترس از جرم را کاهش دهند (Howard, 1999: 224).
- در مجموع موضوع «امنیت کالبدی» با توجه به اینکه در تعامل مستقیم با شهر قرار دارد مورد تأکید صاحب نظران حوزه شهرسازی قرار گرفته و آن را مایه آسایش و آرامش و احساس رضایتی که شهروندان در نتیجه افزایش کارایی و مطلوبیت محیط و کالبد می‌دانند (حسینی، ۱۳۷۸)، که این مطلوبیت با برنامه‌ریزی دقیق، طراحی سنجیده و نظارت کافی در فضای شهری حاصل می‌شود (حسینی، ۱۳۸۷). لذا از آنجایی که منظر به عنوان بخشی موضوعی از کالبد نقش ایفا می‌نماید، این امکان را دارد تا به نوبه خود تأثیر بسزایی نیز بر افزایش یا کاهش احساس امنیت شهروندان داشته باشد، به همین منظور نیز قابلیت امکان سنجش نقش آن از نگاه شهروندان و کاربران وجود دارد.

شاخص‌های سنجش احساس امنیت

با توجه به تعاریف ارائه شده از مفهوم امنیت و تأثیر آن بر زندگی شهری، موضوع دیگری چون نقش رضایت شهروندان از محیط سکونتشان اهمیت می‌یابد. در واقع عدم رضایت

شهروندان از محیط زندگیشان می‌تواند واکنش‌های مختلفی را دنبال داشته باشد. نخستین واکنش تلاش برای تغییر محیط به منظور ایجاد تناسب بین ویژگی‌های محیطی و نیاز عینی با ایده‌آل ذهنی مختص است. دومین واکنش، انطباق یا سازگاری با محیط است. اما واکنش دیگر که در پی کاهش تعلق مکانی شکل می‌گیرد، گسست از محیط است. این واکنش نوعی پشت کردن و نه گفتن به شرایط محیط زندگی آنها است. نمی‌توان مردم را به طور عام از طریق محیط به انجام کاری واداشت بلکه تنها می‌توان امکان بروز برخی رفتارها را کم یا زیاد کرد. محیط ناامن ممکن است فردا به محیطی امن تبدیل شود بنابراین پیش از آنکه ایده‌های طراحانه برای حل این معضل به کار آید باید سطح فرهنگ استفاده‌کنندگان از فضا را ارتقا داد (رضا زاده، ۱۳۸۲: ۱۱-۱۲). لذا دستیابی به شاخص‌هایی به منظور سنجش احساس امنیت شهروندان در استفاده از فضاهای عمومی شهری که با سطح رضایت ذهنی و احساس آرامش آنها در ارتباط باشد؛ اهمیت می‌یابد. بنابراین بر اساس مطالعات صورت گرفته برای انجام این پژوهش مؤلفه‌های ذیل به عنوان شاخص‌های سنجش احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری بدست می‌آید.

جاذب بودن محیط

توجه به ایجاد و ارتقای قابلیت جذب شهروندان در فضای عمومی با استفاده از عوامل ذهن و محیطی تأثیرگذار از جمله مسائلی است که ضرورت دارد مورد توجه برنامه‌ریزان و طراحان حوزه‌های شهری قرار گیرد. در واقع ایجاد محیط‌هایی ایمن منجر به جذب و تشویق شهروندان برای حضور هرچه بیشتر در محیط خواهد شد که این افزایش حضور، سطح تعاملات و نظارت اجتماعی را بالا برده و در مقابل منجر به کاهش احساس ناامنی شهروندان خواهد شد. در این خصوص نیز می‌توان به نظریه «فضاهای قابل دفاع» اسکار نیومن و توصیه‌های جین جکوبز اشاره کرد که افزایش سطح جذابیت محیط را پیشنهاد می‌دهند تا در نهایت حضور شهروندان مانع از متروکیت فضا شود.

آشنا بودن فضا و شهرت آن

از جمله مباحث مطرح شده در خصوص دو بعد اجتماعی و کالبدی امنیت در یک فضای شهری، می‌توان به مؤلفه‌های «آشنا بودن» و «شهرت» محیط اشاره کرد. آشنا بودن فضا و

نداشتن حس غربت (که موجب ترس و اضطراب می‌شود) در تقویت احساس امنیت ذهنی فرد نقش مهمی را دارد به علاوه زمینه ذهنی مثبت یا منفی به یادمانده از فضا در احساس درک شده نسبت به فضا تأثیرگذار است (Salvesn, 2002). در خصوص مشهور بودن محیطی به بد یا خوب بودن و یا هر موضوع دیگری، حضور یا عدم حضور شهروندان در آن محیط را نیز به دنبال خواهد داشت.

نظارت اجتماعی

مسئله مراقبت طبیعی اجتماعی نیز همانطور که در نظریه «چشم‌های خیابان» جین جاکوبز نیز اشاره است؛ از عوامل اجتماعی تأثیرگذار در احساس امنیت است که بر فرآیند نظارت و کنترل فضا دلالت دارد. البته این نظارت در قالب نظارت مصنوعی (دوربین‌های مدار بسته) نیز قابل انجام است (ضابطیان، ۱۳۸۷: ۴۶). در این خصوص لینچ نیز نظارت و کنترل را از مؤلفه‌های شکل خوب شهر بر می‌شمارد. بنابراین برنامه ریزی نظارت باید در درجه اول به صورت نظارت طبیعی در نظر گرفته شود و در ادامه نظارت مصنوعی به تکمیل آن بیانجامد.

وضوح یا خوانایی

خلق محیط‌هایی با وضوح یا خوانایی آشکار چشم انداز شهری از مهمترین موضوعات مورد توجه در شهرها است و شهرهایی که در آنها پنج عنصر خوانایی یعنی راه، لبه، محله، گره، نشانه آشکاری داشتند؛ ارایه دهنده حظ بصری بیشتر، امنیت احساسی و ژرفای افزایش یافته بالقوه و تراکم تجربه انسانی بوده‌اند (مدنی پور، ۱۳۸۴: ۹۹).

تراکم جمعیت

از دیگر مباحث مرتبط با شاخص‌های مؤثر بر احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری، بی‌نظمی جمعیتی و فعالیتی در محیط شهری است که، از عوامل جرم‌زا در شهرها و فضاهای عمومی شهری محسوب می‌شود. یعنی هنگامی که در محیط روابطی قاعده مند وجود نداشته باشد و در مکانی ازدحام جمعیت بلا تکلیف ایجاد شود خود یکی از عوامل ایجاد حس ناامنی محسوب می‌شود (فلاح، ۱۳۸۵). تراکم جمعیت زیاد در یک مکان عمومی اگرچه در بعضی اوقات بر میزان حضور افراد و امنیت محیط اثرگذار است ولی در مواقعی دیگر

باعث سلب آسایش و آرامش و منجر به عدم حضور گروه‌های آسیب پذیر در محیط می‌شود. فضاهای متراکم از انبوه جمعیت ناآشنا و غریبه محیط مساعدی را برای تخطی از قواعد و هنجارهای شهری فراهم کرده و زمینه جرم را به وجود می‌آورد (حسینی، ۱۳۸۷). بنابراین ایجاد احساس ازدحام و شلوغی از محیط به دلیل ایجاد ذهنیت برای شهروندان مانع از حضور زنان در آن محیط خواهد شد.

حس تعلق

تجربه‌های مثبت و وقایع و رخدادهایی خاص و خاطرات، همگی در ایجاد تعلق مکانی مؤثرند. ارزیابی مثبت نیز در ایجاد تعلق مکانی تأثیر دارد (رضا زاده، ۱۳۸۰: ۶). البته تعلق و احساسات منبث شده از آن، بعد اجتماعی و بعد کالبدی دارد که فرآیندهای اجتماعی و ذهنی در ایجاد احساس تعلق بیش از کیفیات کالبدی تأثیرگذار است. توجه به داشتن تصویر ذهنی کامل از پدیده فضایی به منزله ادراک منطقی آن و در صورت استمرار، موجب احساس این همانی، و این همانی باعث احساس من و ما در محیط، احساس امنیت، آسودگی خاطر و اعتماد به نفس و تطبیق پذیری و سازگاری با فضاست (زاد رفیعی، ۱۳۸۴: ۱۵). بنابراین با تقویت احساس تعلق شهروندان نسبت به فضاهای عمومی شهری، آنان این فضا را متعلق به خود دانسته و بدون احساس ترس، اضطراب یا خجالت از آن بهره برداری می‌نمایند.

منظر شهری

با توجه به تعریف گوردن کالن (۱۳۷۷) از منظر شهری که آن را «هنر یکپارچه بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هایی که محیط شهری را می‌سازند» می‌داند؛ منظر شهری را می‌توان مجموعه‌ای از عناصر طبیعی و مصنوعی اعم از کالبد و فضای شهری، انسان‌ها و... به عنوان نخستین جلوه از شهر، آیین تمام‌نمای نمایش یک شهر و محیط برای عموم دانست. کالن معتقد است «یک ساختمان، معماری اما دو ساختمان منظر شهری است. زیرا به محض آنکه دو ساختمان در کنار هم قرار می‌گیرند، هنر منظر شهری عرضه می‌شود. مسائلی مانند ارتباط بین ساختمان‌ها و فضای میانی آنها بلافاصله اهمیت پیدا می‌کند. چنانچه این روابط و این نکات را در اندازه یک شهر ضرب کنیم شما با

هنر محیط سروکار خواهید داشت و احتمال وابستگی‌ها افزایش می‌یابد. مانورها و دستاویزها چند برابر می‌شوند. حتی یک مجموعه کوچک از ساختمان‌ها می‌تواند یک منظر و انگیزه فضایی به وجود آورند. کوچکترین جزئیات خیابان باید در نمایش عملکردهایشان در منظر شهری گنجانده شود (کالن، ۱۳۷۷: ۲۸).

البته نظریات دیگری نیز در این زمینه مطرح شده‌اند. نظریه‌های کنونی، منظر شهری را تنها از بعد زیبایی‌شناسی و یا مطلوبیت فضای شهری مهم ندانسته، بلکه جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مترتب بر آنرا نیز حائز اهمیت تلقی نموده و به عبارت دیگر نمایانگر سطح تمدن و فرهنگ یک جامعه به شمار می‌آورد (طرح تحقیقاتی دانشگاه شهید بهشتی، جلد اول: ۳). راسکین نیز معتقد است منظر شهری بیش از یک مسئله برنامه‌ریزی و طراحی شهری است و در درجه نخست مسئله ارزش‌ها، اهداف انسانی و به رسمیت شناخته شدن مسئولیتهای اجتماعی توسط آحاد جامعه است (گلکار، ۱۳۸۵). همچنین منظر شهری کلیه اطلاعات موجود از فضا است که توسط حواس قابل دریافت بوده و در فرآیند ادراک پردازش می‌گردد. اطلاعاتی از قبیل فرم، عملکرد و معنای فضا (پاکزاد، ۱۳۸۵) را نیز در برمی‌گیرد. بررسی جداگانه سه بعد معنایی، عملکردی و کالبدی (فرمی) شهر نشان می‌دهد که سابقه مطالعات و برنامه‌های توسعه شهری، معطوف به دو بعد عملکردی (برنامه‌ای) و کالبدی (طراحی) آن است. آنچه به عنوان بعد معنایی شهر مورد توجه بوده بیشتر معطوف به حفظ نمادهای تاریخی یا وجه کالبدی غالب بوده و نتوانسته مؤلفه‌های به وجود آورنده معنای شهر را به دقت تشخیص دهد (منصوری، ۱۳۸۳: ۳۲). براین اساس شکل شهر نیز در لایه منظر شهری به کیفیتی محسوس تبدیل می‌شود. یعنی منظر شهر عینیت قابل ادراک و فضای مورد ادراک ما از واقعیت موجود شهر پیرامون ماست (حیب، ۱۳۸۵). در مجموع به طور کلی سه نظریه در مورد «حالت وجودی» کیفیت منظر شهری وجود دارد که عبارتند از:

تلقی منظر شهری به مثابه صفتی که ذاتی محیط کالبد شهر بوده و مستقل از انسان وجود دارد.

تلقی منظر به مثابه مقوله‌ای کاملاً ذهنی و سلیقه‌ای که توسط ناظر ساخته می‌شود و هیچ ربطی به ساختار و خصوصیات محیط کالبدی ندارد.

تلقی منظر شهری به مثابه «پدیدار» یا رویدادی که در جریان داد و ستد میان خصوصیات کالبدی و محسوس محیط از یک سو و الگوها و نمادهای فرهنگی و توانایی‌های ذهنی فرد

ناظر از سوی دیگر شکل می گیرد.

در مجموع منظر شهری، سطح تماس انسان و پدیده شهر است و از این رو بخش قابل توجهی از دانش و عواطف محیطی شهروندان تحت تاثیر آن شکل می گیرد. منظر شهری وسیله ای است که شهر را پدیدار می کند. به عبارت دیگر ترسیمات تجریدی طراحان و معماران تنها در قالب منظر شهری است که به تجربه واقعی و انسانی بدل می شود. از طریق این واسطه، یعنی منظر شهری است که ابعاد غیر کالبدی شهر امکان بروز و تجلی خارجی پیدا می کند (گلکار، ۱۳۸۵: ۳۸). از ویژگی های اصلی مفهوم منظر شهری آن است که به عنوان یک پدیده «عینی - ذهنی»، «انسانی - کالبدی» و یک ساختار «اجتماعی - فضایی» مطرح می گردد. همچنین گونه های اصلی منظر شهری شامل منظر گسترده، چشم انداز درونی، مناظر سیمای شهری، کریدورهای بصری نیز می باشد (ذکاوت، ۱۳۸۵: ۳۰). بر این اساس، منظر شهری در آغاز امری عینی است که به واسطه کیفیت ظهور عوامل فیزیکی شهر موجودیت می یابد و به سبب گذشت زمان و تکرار شدن به عنصر مشترک پیوند دهنده افراد جامعه بدل می گردد. از آنجا که منظر شهری، کالبد و کیفیت شهر را توأمان در بر می گیرد می توان ادعا نمود که ادراک شهر همان تفسیر منظر شهری است (آتشین بار، ۱۳۸۸: ۵۶-۴۵). در جدول شماره (۳) ابعاد و عوامل در بر گیرنده منظر شهری از دید صاحب نظران مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۳) - ابعاد و عوامل تشکیل دهنده منظر

عناصر منظر	نظریه پرداز
عوامل کالبدی، عوامل غیر کالبدی و فعالیت های انسانی (بهزادفر، ۱۳۸۷)	مصطفی بهزادفر
فرم، عملکرد و معنا (پاکزاد، ۱۳۸۵)	جهان شاه پاکزاد
زیباشناختی، فرهنگی هویتی، عملکردی (منصوری، ۱۳۸۹)	سید امیر منصور
پایداری، هویت، زیبایی و وحدت (محمودی، ۱۳۸۵)	محمودی
ادراکی، فیزیکی و عملکردی (رضازاده، ۱۳۸۶)	کونیلینج
بصری، عملکردی و رفتاری، معنایی (رضازاده، ۱۳۸۶)	بنتلیو همکاران

منظر شهری - احساس امنیت

برآورد نیازهای انسان با حضور موقت (وی در فضا) مطرح میشود که در آن امنیت، آسایش، ایمنی و خوشایندی از حضور در فضای شهری مدنظر بوده و نیاز به تجهیزات و تاسیساتی دارد که بتواند امکان حضور افراد را فراهم آورد (حیبی، ۱۳۷۸: ۲۱). احساس امنیت در فضا نیز با احساس آرامش و مطلوبیت شهروندان از محیط به دست می‌آید و حصول آن از طریق منظر شهری بیشتر در برگیرنده ادراک معنایی و مطلوبیت وی از فضا می‌باشد. لذا منظر شهری به دلیل برخوردار بودن از خاصیت عینی-ذهنی، امکان بررسی و سنجش مستقیم و همچنین مداخله را به برنامه ریزان و طراحان می‌دهد. محیط در یک فرآیند دو مرحله‌ای توسط کاربرانش مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در مرحله اول واکنشی تقریباً آنی نسبت به شکل‌ها و الگوهای محیط در ذهن صورت می‌گیرد که آنرا مرحله «الهام» می‌نامند. در مرحله دوم یا شناختی «ادراک»، رمزگشایی از اشارات محیطی است که در اشیاء و روابط آنها وجود دارد. بر این اساس «انسان اطلاعات دریافتی را در ذهن خود منظم کرده و علاوه بر اجزای محیط، نظم یا رابطه حاکم میان آنان را نیز در ذهن خود به تصویر کشیده و به آن معنا می‌بخشد». سپس بر پایه معنای شکل گرفته در ذهن وی نسبت به محیط احساس امنیت یا ناامنی پیدا می‌کند. رعایت تناسبات بصری و انسانی در مقیاس فضا باعث هماهنگی و ایجاد نظم شده و در نهایت با ایجاد آرامش، احساس امنیت در فضا می‌دهد پس می‌توان نقش منظر شهری در احساس امنیت را به خوبی درک نمود (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۵۴) (ماتلاک، ۱۳۷۹: ۹۶-۱۱۳) (توسلی، ۱۳۷۶: ۳۵).

شاخص‌های سنجش احساس امنیت بر اساس مؤلفه‌های منظر شهری

با توجه به عینی-ذهنی بودن منظر شهری و همچنین این موضوع که سه بعد «ادراک»، «فعالیت» و «فرم» در شکل‌گیری منظر مطلوب دخالت دارند؛ بر اساس مطالعات انجام شده در این پژوهش شاخص‌های ذیل به عنوان معیارهای سنجش منظر شهری مطلوب و آرامش بخش بدست آمده است که با بهره‌گیری از آنها امکان سنجش میزان احساس امنیت در محدوده‌های شهری قابل انجام است.

این معیارها عبارتند از:

• حس مکان

حس مکان یا روح مکان، به کیفیت منحصر به فرد و ویژه‌ای که یک مکان نسبت به سایر

مکان‌ها دارد اشاره می‌کند. این حس ناملموس است اما ویژگی با ارزشی محسوب می‌شود که احساس تعلق و خودمانی بودن را در محیط به وجود می‌آورد. در این خصوص فریتز استیل معتقد است: هویت محیط بستگی به ارتباط انسان و محیط دارد، رابطه انسان و مکان تعاملی است، یعنی انسان‌ها چیزهای مثبت و منفی را به محیط می‌دهند و همچنین در مقابل آن می‌گیرند. لذا تصور مکان نه فقط کالبدی بلکه روانی یا تعاملی است. برخی از چیزهایی که انسان در مکان ایجاد می‌کند، بدون او و مستقل از او به وجود نمی‌آید. بنابراین حس مکان امری از پیش تعیین شده نیست، بلکه از تعامل انسان با مکان زندگی روزمره ایجاد می‌شود، فرد مجموعه‌ای از تصورات قبلی خود را به محیط می‌دهد. همین تصورات چگونگی پاسخ او به محیط را تعیین می‌کند (فلاح، ۱۳۸۵: ۶۳ و ۶۲) (بل، ۱۳۸۷: ۱۴۲).

سالوسن حس مکان را از تعامل سه عنصر «موقعیت»، «منظر» و «درهم تنیدگی فردی» دانسته، که هر کدام به تنهایی برای خلق حس مکان کافی نیست. در مجموع عوامل شکل دهنده حس مکان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: «عوامل ادراکی - شناختی» و «عوامل کالبدی» (Salvesn, ۲۰۰۲). استیل نیز مهمترین عوامل کالبدی موثر بر ادراک حس مکان را اندازه مکان، درجه محصوریت، تضاد، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا، تنوع بصری (Steel, ۱۹۸۱) بر می‌شمارد که در شاخص فرم نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. بنابراین منظر شهری با ایجاد حس مکان می‌تواند تعامل انسان با محیط شهری را هر چه بهتر فراهم ساخته و در صورت ایجاد فضاهایی به یادماندنی و سرزنده که از هویت بصری برخوردار باشند؛ افراد به آن حس تعلق پیدا می‌کنند و در القای حس مکان هم تأثیرگذار است (منصوری، ۱۳۸۹).

• هویت مکان

هویت مکان در اثر تجربه مستقیم محیط فیزیکی شکل گرفته و ایجاد می‌شود. همچنین بازتابی از وجوه اجتماعی و فرهنگی مکان است و به ویژگی‌های قابل تشخیص مکان بیرونی اشاره دارد؛ در حالی که «هویت مکانی»، احساسی در یک فرد یا جمع است که به واسطه ارتباطشان با یک مکان برانگیخته می‌شود (قاسمی اصفهانی، ۱۳۸۳: ۷۴). هویت مکانی به ابعادی از شخص اشاره می‌کند که هویت شخصی فرد در ارتباط با محیط فیزیکی توسط الگوی پیچیده‌ای از ایده‌های آگاهانه و غیر آگاهانه، باورها، اولویت‌ها، احساسات،

ارزش‌ها، اهداف، گرایش‌های رفتاری و مهارت‌های مرتبط با محیط را تعریف می‌کند (proshunsky, ۱۹۷۸: ۱۵۵) و نقش مهمی را در ادراک تغییرات محیطی و ادراک محیط‌های عمومی ایفا می‌کند. لذا هویت مکانی قوی و مثبت، ادراک منفی را از برخی مسایل محیطی کاهش داده و این موضوع به نوبه خود تأثیر جدی بر شکل‌گیری و افزایش احساس امنیت در محیط‌های شهری خواهد داشت. گوستاوسون نیز در مطالعه موضوع هویت مکانی، چهار عنصر «تمایز» (هدف مردم از استفاده از مکان)، «عزت نفس» (رضایت فردی برای تعلق در محیط فیزیکی و اجتماعی)، «اثربخشی» (عملکرد و نوع فعالیت‌هایی که در محیط فیزیکی انجام می‌شود) و «تداوم و پیوستگی» (آشنایی و تجربه شخصی فرد از محیط) را اساس شکل‌گیری این موضوع می‌داند (Twigger- Ross & uzzell, ۱۹۹۶).

• خاطره‌انگیزی

احساس فضا و درک محیط با خاطرات عجیب شده‌است (نوربرگ شولتز، ۱۳۸۲: ۷۳) و بخشی از معانی مکان را می‌توان در تجربه‌ها و حالات روحی انسان جستجو کرد. چراکه کالبد شهر نمادی انتزاعی یا نمایی نیست بلکه همواره با حضور در زندگی روزمره با ذهن ساکنین پیوند می‌خورد و موجودی واقعی می‌شود که قابل درک است (تاینکس، ۱۳۸۸). بنابراین خاطره یک عمل مجسم شده‌است که به حضور در مکان وابسته است. شهرها چه به عنوان محصولی اجتماعی و چه محصولی فیزیکی دارای عینیتی هستند که وجود دارند و آثار آن‌ها و ادراک فردی آن‌ها، واقعی به معنای کامل کلمه مشخص است. با این وجود، تجربه بودن در شهر می‌تواند مرز عینیت و ذهنیت در لذت بخش‌ترین یا هراس‌انگیزترین طرق، مبهم و تار باشد (تاینکس، ۱۳۸۸: ۲۰۲).

خاطره خوب از فضا و محیط‌های شهری حضور مجدد انسان را در فضا تضمین می‌کند و منظر شهر نیز به عنوان عنصری ملموس در ارتباط مستقیم با شهروندان نقش اثرگذاری را داراست. براین اساس دو عامل عمده باعث خاطره‌انگیزی فضا می‌شود. ابتدا نقش انگیزی به معنای وجود عملکردها، مفاهیم و ویژگی‌های کالبدی مشخص و متمایزی است که به راحتی در ذهن حک می‌شوند و دوم برانگیختن احساسات مثبت شهروندان و ایجاد محیطی مأنوس (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۰۳). لذا حفظ و تقویت عوامل خاطره‌انگیز انبساطی است که ساکنان و شهروندان را به محیط پیوند می‌زند و احساس تعلق را در آنها عمیق‌تر می‌گرداند. عوامل

خاطره انگیز می‌تواند کالبدی یا فعالیتی باشند (قاسمی اصفهانی، ۱۳۸۳: ۱۶۵).

• خوانایی و تصویری روشن از محیط

اگر ساکنان و گروه‌های ذی‌نفع در فضای شهری امکان شناسایی خود را در فضا از دست بدهند احساس امنیت روانی در فضای شهری به خاطر احساس جرم خیزی به احساس ناامنی تبدیل می‌شود (نیومن، ۱۳۸۷: ۲۰-۲۸). از این رو ادراک انسان از فضا (منظر)، نقش بسزایی در احساس امنیت و افزایش سطح رضایت و آرامش از محیط دارد. فضای خوب شهری زمانی خواناست که واضح باشد و همانند خواندن یک کتاب درک و فهم شود. لینچ نیز در این خصوص از مهمترین عوامل آشنایی فرد با محیط و تشکیل تصویر ذهنی از محیط را نقش انگیزی آن محیط می‌داند (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۳۶). تأثیر وجود تصویری روشن از شهر را می‌توان در موارد ذیل برشمرد:

- جهت یابی در شهر
- ایجاد حس آشنایی و امنیت در محیط
- افزایش عمق و شدت تجارب انسانی
- ایجاد زمینه خاطرات مشترک و پیوستگی بافت اجتماعی (طیبی فر، ۱۳۸۵).

• ادراک عمومی و لذت بصری

ادراک عمومی به فرآیند استخراج مفهوم از محرک‌های پیچیده در منظر گفته می‌شود. چراکه ادراک انسان از منظر نقش تعیین کننده‌ای در ایجاد احساس امنیت در شهروندان نسبت به محیط‌های شهری دارد. این ادراک در برگیرنده تابع انبوهی از متغیرهای درونی و بیرونی است که هر کدام تأثیر خاص خود را بر جای می‌گذارد. مهمترین عوامل مؤثر بر ادراک انسانی عبارتند از:

- حواس پنجگانه: بینایی، چشایی، شنوایی، لامسه، بویایی
- نیازها، زیستی، اجتماعی، روانی و فرهنگی و...
- کنجکاوی: شناخت محیط و پیش بینی تأثیرات آن
- زیبایی شناسی: ذوق و سلیقه، زمینه فرهنگی، تجارب عاطفی و... (تی.مک اندرو، ۱۳۸۷)
- ادراک محیطی به عناصر فیزیکی در چشم انداز و سلسله مراتب آنها بستگی دارد، همچنین

عوامل شخصی، فرهنگی و آموزشی نیز در این امر دخالت دارند. درک مناسب از محیط می‌تواند به احساس وجود لذت بصری، زیبایی، آشفتگی، تنوع و امنیت و... در محیط منجر و به منظور ادراک عمومی از منظر فضا و محیط‌های شهری ضرورت دارد نوع شناخت، احساس و رفتار کاربران را به وسیله پرسشنامه و بررسی میدانی مشخص نمود.

فرم

با توجه به تعریف منظر، این مقوله مؤلفه‌های متجلی (عینی) و غیر متجلی (ذهنی) فرم را دربر می‌گیرد و متضمن تبلور بصری، کارکردی و معنایی عناصر متشکله فضا می‌باشد. که با توجه به قابل لمس و حس بودن این موضوع، معمولاً فرم‌های مغشوش و دارای آشفتگی بصری، ذهن مخاطب را به خود معطوف ساخته و احساس نگرانی، اضطراب، ترس و تلاش برای خروج هرچه سریعتر از محیط را برای وی به دنبال دارد. در مقابل فرم خوب نیز با توجه به دارا بودن تعادل، توازن و تناسب خواهد توانست یک محیط را برای کاربرانش جذاب، آرامش بخش و قابل اطمینان نماید، این موضوع در نهایت زمینه ایجاد احساس امنیت را در محیط‌های شهری هرچه بیشتر فراهم خواهد آورد.

از این رو وجه محسوس فضا شامل مواردی همچون چشم‌نوازی کالبد فضا یا ترکیب‌بندی، کیفیت رنگ و مصالح از جمله مواردی است که در مطالعات زیبایی‌شناسی منظر شهری (البته بعد کالبدی زیبایی‌شناسی) به طور عام به آن اشاره شده است (رضازاده، ۱۳۸۶: ۲۰) و به طور خاص نیز در بررسی زیبایی منظر می‌توان به ارتقای کیفیت بصری شهر شامل توجه به عواملی همچون تناسب و هماهنگی فرم بنا با محیط اطراف، مصالح، نحوه و سبک طراحی بنا را مدنظر قرارداد. نکته حائز اهمیت این است که بررسی عوامل زیبایی‌شناسی در منظر شهری این موضوع در رابطه با بنا انجام نمی‌شود بلکه در رابطه با پیوند بنا با محیط و زمینه است که نیاز به بررسی وجود دارد.

توجه به شکل، رنگ و نظم و سامانی است که با ایجاد تصویری روشن و مشخص... رویت محیط زندگی آدمی را آسان میسر می‌دارد. جایی که آشیانه نه تنها قابل رؤیت است بلکه به شدت و به وضوح تمام خود را به تماس حواس آدمی عرضه می‌کنند (لینچ، ۱۳۷۲: ۲۵). در این خصوص سطوح و عناصر عمودی، تداوم بصری و فضایی، توجه به اختلاف سطح‌ها، فضاهای بیرون آمده یا تو رفته در ایجاد رفتار مطلوب، احساس امنیت و جلوگیری از ایجاد

زمینه‌های وقوع ناهنجاری نیز تأثیرگذار هستند. «اندازه فضا نیز آنچنان که سितه می‌گوید در روابط اجتماعی تأثیر دارد». مامفورد هم موضوع اندازه و تراکم جمعیت را مهم برشمرده و معتقد است: «محدودیت در اندازه و تراکم جمعیت برای برقراری روابط اجتماعی ضروری است و ملاقات‌ها و روابط مستقیم چهره به چهره را به نحو بهتری امکان پذیر می‌کند (تی. مک اندرو، ۱۳۸۷). همچنین توجه به ابعاد و مقیاس انسانی در ساخت شهر مظهر وحدت و امنیت معرفی می‌شود و پرهیز از ایجاد فضاهای وسیع با عملکردهای مجزا و تعریف شده با هدف ارتقا حضور گروه‌های سنی و جنسی مختلف می‌تواند به خلق محیط امن کمک کند (نیومن، ۱۳۸۷: ۸۳-۸۲).

برخی از صاحب نظران مانند کالن نیز منظر شهری را «هنر تناسبات» بیان می‌کنند. رعایت تناسبات بصری و انسانی در مقیاس فضا باعث هماهنگی و ایجاد نظم شده و در نهایت با ایجاد آرامش احساس امنیت را در فضا به وجود می‌آورد (توسلی، ۱۳۷۶: ۳۵-۶۷). همچنین به کار بردن رنگ‌ها، فرم‌ها و مصالح می‌تواند در احساس امنیت تأثیر بگذارد (قائم مقامی، ۱۳۸۹: ۵۴). فضاهای سبز نیز از نظر سیمای ظاهری و جنبه‌های روحی و روانی نیز نقش مهمی خواهند داشت (بحرینی، ۱۳۷۷: ۲۵۶).

در جدول شماره (۴)، شاخص‌ها و معیارهایی که می‌توانند در سنجش احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری تأثیرگذار باشند مورد اشاره قرار گرفته است:

جدول (۴) - جمع‌بندی شاخص‌های سنجش احساس امنیت براساس منظر شهری

تعریف	معیارها	مولفه‌های اصلی	
توجه به موضوعاتی چون آرامش، ایمنی و زیبایی	احترام به نیازهای انسانی	حس مکان	احساس امنیت براساس منظر شهری
-	عدم تمایل به جایگزینی		
-	میزان علاقه		
توانایی و قدرت فضا در پذیرفتن عملکردها و انجام فعالیت‌های گوناگون	انعطاف پذیری		
متناسب بودن خصوصیات بصری منظر با عملکرد و معنی محیط	سازگاری بصری		
-	تاثیر بر مخاطبان	هویت مکان	
-	حس اعتماد به نفس		
عناصر متمایز کننده منظر از نقاط دیگر، تعریف هدف مردم از استفاده از مکان	تمایز		
وجود منظر متناسب با عملکرد و نوع فعالیت در محیط	اثربخشی		
آشنایی و تجربه شخصی فرد از محیط و منظر	تداوم و پیوستگی		
توجه به آداب، رسوم و باورهای جامعه در منظر	فرهنگ	حس تعلق	
رضایت فرد از منظر و حس تعلق در محیط	حس تعلق		
-	مانوس بودن		
خاطرات موجود از منظر محیط در ذهن افراد - تجربه محیط و اثر منظر	تجربه در محیط	خاطره انگیزی	
قرائت سهل محیط و راهیابی آسان به نقاط مختلف	جهت یابی	خوانایی	
تصویر روشن از فضا در ذهن هر ناظر	روشنی و وضوح		
وجود عناصر راهنما	وجود راهنما		
وجود عناصر شاخص منظر و نشانه برای شناسایی محیط	وجود نشانه		
سهولت خوانش فضا در انطباق فرم و عملکرد	انطباق فرم و عملکرد		

چشم نوازی کالبد فضا یا ترکیب بندی، کیفیت رنگ و مصالح - رابطه با پیوند بنا با محیط	زیبایی شناسی (زیبایی)	ادراک عمومی و لذت بصری	احساس امنیت براساس منظر شهری
-	جذابت		
وجود اغتشاش و عناصر چشم آزار	احساس آشفتگی		
تنوع فرمها (تنوع عملکردها در حس مکان)	تنوع		
توجه به ایمنی (تفکیک سطوح تردد) وجود فضاهای بی خطر و آزار رسان	ایمنی		
ارتباط بصری با نقاط مختلف	نفوذ پذیری بصری		
وجود آلودگی های تاثیر گذار بر زندگی انسانی، آلودگی صدا، محیطی (زباله)، آلودگی بصری،....	آلودگی		
-	سرزندگی		
وجود نظم هندسی - اندازه مناسب...	شکل و اندازه		
چیدمان مبلمان شهری، ارتباط مبلمان شهری با نیازهای انسان،...	روابط و چیدمان		
رعایت و توجه به مقیاس انسانی	ابعاد و مقیاس (انسانی)	فرم و ریخت شناسی	
-	بافت و تزئینات		
وسعت فضا	وسعت		
روشنایی و نور پردازی مناسب بنا در شب، استفاده مناسب از نور روز	نور		
توجه به تناسب فضایی - تناسب منظر با اندازه فضا	تناسب		
استفاده از فضای سبز، درختان و عناصر طبیعی موجود در محیط	استفاده از عناصر طبیعی		
وجود رنگهای آرامش بخش در فضا	رنگ		

یافته های تحقیق

در این پژوهش برای تعیین رتبه بندی معیارها و جزء معیارها از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. ارزش هر «وزن رگرسیونی» دامنه ی تغییرات متغیر وابسته (متغیر سطح بالاتر در درخت ارزش) را به ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل (متغیر سطح پایین تر در درخت ارزش) نشان می دهد. به دلیل این که ممکن است متغیرها، مقیاس متفاوتی داشته باشند؛ لذا باید از «ضرایب رگرسیونی استاندارد شده» یا «ضرایب بتا» استفاده کرد. این ضرایب بتا نشان دهنده اهمیت نسبی یک متغیر در سطح پایین تر است. این موضوع نشان

دهنده‌ی تأثیر گذاری متغیر سطح پایین بر متغیر سطح بالاتر در درخت ارزش است. برای این منظور هر سطح از درخت ارزش در مدل سنجش احساس امنیت نسبت به سطح بالاتر رگرسیون گرفته می‌شود (Van Poll, ۱۹۹۷: ۳۳).

جهت کمی کردن مدل استفاده شده در محدوده مورد مطالعه نیز از روش مقیاس سازی استفاده شده و نتایج بدست آمده نشان دهنده آن است که کلیه معیارهای به کار رفته در سه سطح مدل سنجش احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه با متغیرهای منظر شهری دارای رابطه معناداری می‌باشند ($p > 0,05$). در ادامه نتایج بدست آمده از مطالعه کمی سنجش احساس امنیت شهروندان بر اساس منظر شهری و معیارهای مورد استفاده، مورد اشاره قرار می‌گیرد. همچنین جهت سنجش احساس امنیت نیز از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده که در جدول شماره (۵) مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۵: نتایج آماری آزمون T یک طرفه احساس امنیت

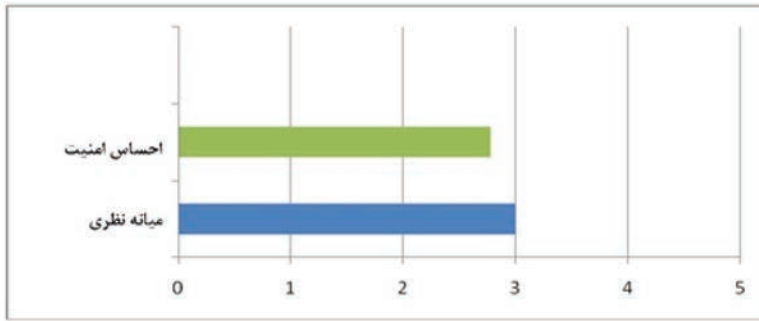
Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	N	احساس امنیت
۰,۰۱۹۳۷	۰,۳۱۲۳۲	۲,۷۷۹۴	۵۵۰	

میانگین امتیاز احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه به صورت کلی ۲,۷۷۹۴ بدست آمده و با توجه به این که طیف لیکرت مورد استفاده در این مطالعه از ۱ تا ۵ می‌باشد بنابراین عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها انتخاب شده است. نتایج جدول شماره (۶) نیز نشان می‌دهد که، میان میانگین احساس امنیت و میانه نظری (عدد ۳) اختلاف معناداری وجود دارد ($p < 0,05$).

جدول (۶): نتایج آزمون T یک طرفه احساس امنیت

Test Value = ۳			احساس امنیت
(tailed-2).Sig	Df	t	
۰,۰۰۰	۲۵۹	-۱۱,۳۹۲	

مقدار میانگین مولفه‌ها بر اساس نتایج حاصل از آزمون T یک طرفه برابر ۲,۷۷۹۴ می‌باشد که نشان دهنده این موضوع است که احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه از دید ساکنین، پایین تر از سطح متوسط ارزیابی می‌شود و در نمودار شماره (۱) نتایج، مورد نمایش قرار گرفته است.

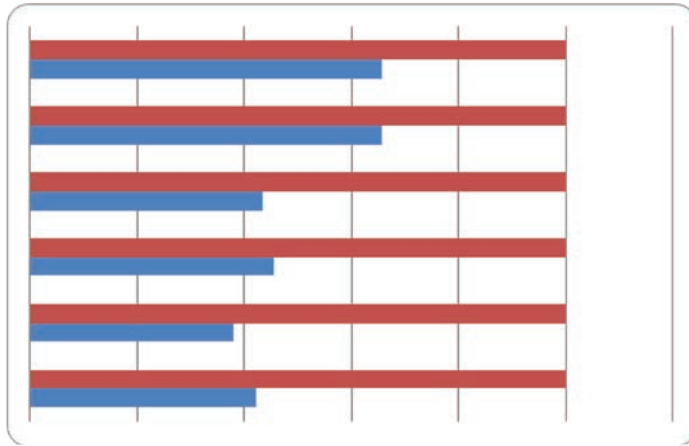

نمودار (۱): میانگین احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه در مقایسه با میانۀ نظری

همچنین لازم به ذکر است به منظور بدست آوردن میزان احساس امنیت در معیارهای سازنده آن در سطوح مختلف از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. براساس مدل احساس امنیت در سطح دوم، شش معیار «هویت مکان»، «خاطره‌انگیزی»، «فرم و ساختار»، «حس مکان»، «خوانایی»، «ادراک عمومی و بصری» به عنوان عوامل سازنده احساس امنیت بر اساس منظر شهری مورد بررسی قرار گرفته اند. در مجموع میانگین احساس امنیت در دو معیار «خوانایی» و «ادراک عمومی و بصری» بالاتر از میانۀ نظری و در چهار معیار دیگر پایین تر از میانۀ نظری ارزیابی شده که در جدول شماره (۷) و نمودار شماره (۲) به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۷): اولویت بندی معیارها

Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	N	
۰/۰۳۴۵۳	۰/۴۲۵۸۷	۲,۱۰۵۴	۵۵۰	هویت مکان
۰/۰۲۶۵۴	۰/۴۸۲۱۰	۱,۸۹۶۲	۵۵۰	خاطره‌انگیزی
۰/۰۲۹۹۰	۰/۶۰۷۴۹	۲,۲۷۹۲	۵۵۰	فرم و ساختار
۰/۰۴۳۱۳	۰/۶۹۵۴۰	۲,۱۶۴۷	۵۵۰	حس مکان
۰/۰۴۳۵۸	۰/۷۰۷۴۹	۳,۲۸۹۰	۵۵۰	خوانایی
۰/۰۳۱۶۴	۰/۷۰۲۷۶	۳,۲۷۹۹	۵۵۰	ادراک عمومی و بصری

نمودار (۲)؛ اولویت بندی معیارها

در مرحله سوم تحلیل نظر به اهمیتی که دو معیار «خوانایی» و «ادراک بصری و عمومی» در مرحله پیشین تحلیل از خود نشان دادند. بررسی این دو معیار به همراه زیر معیارهایی که در بر می گیرند؛ به عنوان مرحله پایانی تحلیل انجام می شود. نتایج این بررسی نشان دهنده آن است که مطابق جدول شماره (۸) مشخص می گردد که زیر معیارهای خوانایی در احساس امنیت شهروندان به ترتیب شامل مؤلفه هایی چون: ۱- جهت یابی ۲- وجود راهنما ۳- وجود نشانه ۴- روشنی و وضوح ۵- انطباق فرم و عملکرد بوده و همچنین مطابق جدول شماره (۹) اولویت زیر معیارهای ادراک کالبدی و بصری نیز به ترتیب ۱- ایمنی ۲- نفوذپذیری بصری ۳- زیبایی ۴- احساس آشفستگی ۵- تنوع ۶- سرزندگی ۷- آلودگی ۸- جذابیت می باشد.

جدول ۸: اولویت بندی متغیرها در معیار خوانایی

اولویت بندی متغیر	Sig.	T	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		متغیرها در معیار خوانایی
			ضرایب بتا	Std. Error	B	
۱	۰۰۰.	۱,۸۹۵E۸	۳۱۲.	۰۰۰.	۰.۲	جهت یابی
۵	۰۰۰.	۱,۰۳۹E۸	۲۱۳.	۰۰۰.	۰.۲	انطباق فرم و عملکرد
۴	۰۰۰.	۱,۳۵۴E۸	۲۱۴.	۰۰۰.	۰.۲	روشنی و وضوح
۲	۰۰۰.	۱,۶۹۶E۸	۳۰۸.	۰۰۰.	۰.۲	وجود راهنما
۳	۰۰۰.	۱,۴۷۱E۸	۲۶۹.	۰۰۰.	۰.۲	وجود نشانه

جدول ۹: اولویت بندی متغیرها در معیار ادراک کالبدی و عمومی

اولویت بندی متغیر	Sig.	T	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		متغیرها در معیار ادراک کالبدی و بصری
			ضرایب بتا	Std. Error	B	
۳	۰۰۰.	۱,۶۹۶E۸	۳۰۸.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	زیبایی
۸	۰۰۰.	۱,۰۳۹E۸	۲۱۳.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	جذابیت
۷	۰۰۰.	۱,۱۳۳E۸	۲۱۴.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	آلودگی
۲	۰۰۰.	۱,۸۹۵E۸	۳۱۲.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	نفوذپذیری بصری
۴	۰۰۰.	۱,۴۷۱E۸	۲۶۹.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	احساس آشفتگی
۵	۰۰۰.	۱,۳۵۴E۸	۲۲۶.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	تنوع
۱	۰۰۰.	E۸۱,۹۲۵	۳۱۵.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	ایمنی
۶	۰۰۰.	E۸۱,۲۲۵	۲۲۰.	۰۰۰.	۰/۱۲۵	سرزندگی

نتایج

امنیت دارای ابعاد عینی و ذهنی است. ابعاد عینی براساس آمار وقوع جرم و جنایت قابل توصیف است اما ابعاد ذهنی که از آن با تعبیر «احساس امنیت» یاد می‌شود تأثیر پذیری زیادی از عوامل روانشناختی دارد. همچنین «منظر شهری» اولین نقطه سطح تماس انسان با محیط است که حواس آدمی با آن مواجه و اطلاعات لازم را از آن دریافت می‌نماید. مطالعات نشان می‌دهد که هرچه منظر در نگاه شهروندان علاوه بر بعد زیبایی شناسی آن، اطلاعات بیشتر و مناسب تری را متناسب با نیاز آدمی در محیط ارائه دهد، بر احساس امنیت در محیط می‌افزاید. چنانچه نتایج پژوهش صورت گرفته بر صحت این موضوع صحه خواهد گذاشت. نتایج مطالعات نشان می‌دهد علی‌رغم وجود امنیت، احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه (محدوده محله اوین واقع در منطقه یک شهر تهران) از دید ساکنین، پایین تر از سطح متوسط ارزیابی شده است. براساس مدل احساس امنیت و مطالعات انجام شده در سطح دوم، شش معیار هویت مکان، خاطره‌انگیزی، فرم و ساختار، حس مکان، خوانایی، ادراک عمومی و بصری سازنده احساس امنیت بر اساس منظر شهری بدست آمده‌اند. میانگین احساس امنیت در دو معیار خوانایی و ادراک عمومی و بصری بالاتر از میانه نظری و در چهار معیار دیگر

پایین تر از میانه نظری ارزیابی شده است. لذا می توان این گونه نتیجه گرفت که در محدوده نمونه موردی (محلّه اوین) شهروندان مشارکت کننده در پژوهش، خوانایی و ادراک عمومی و بصری را در احساس امنیت خود مؤثرتر از سایر مؤلفه ها دانسته اند و به ترتیب در هر کدام از این مؤلفه ها از معیارهایی برخوردار هستند که توسط شهروندان اولویت گذاری شده اند. لذا توجه به این اولویت ها و پیش بینی راهکارهایی برای تقویت آنها باعث خواهد شد تا احساس امنیت شهروندان از محیط تا حد قابل قبولی بهبود یابد.

در مجموع نتایج حاصل از تحلیل فضای عمومی شهری نشان دهنده لزوم توجه به ملاحظات اجتماعی امنیت در محلّه اوین است که یافته های پژوهش در نقاط دیگر نیز قابل تعمیم می باشد. توجه به متغیرهایی چون زیبایی، جذابیت، پاکي، نفوذپذیری بصری، عدم احساس آشفتگی، تنوع، ایمنی و سرزندگی به عنوان زیر متغیرهای مؤلفه ادار کی کالبدی و عمومی هستند که بدون در نظر گرفتن ملاحظات اجتماعی و ایجاد احساس امنیت در محلات شهری فاقد ارزش واقعی بوده و تنها از منظر فضایی و کابدی قابل درک خواهند بود. بنابراین در برنامه ریزی فضایی ضرورت دارد با پیشبینی راهکارهایی نقش آنها را در ایجاد احساس امنیت در محلات شهری تعریف نمود. همچنین مؤلفه خوانایی نیز از دیگر مباحثی است که شهروندان در جهت افزایش سطح امنیت محلّه خود به آن پرداخته و این مقوله را مورد توجه قرار داده اند. این مؤلفه نیز با در برگیری جهت یابی، وجود راهنما، وجود نشانه، وجود روشنی و وضوح و توجه به انطباق فرم با عملکرد، تأثیر زیادی بر افزایش احساس امنیت محلات شهری خواهد داشت. این موضوع در جدول شماره ۱۰ مورد بررسی قرار گرفته و راهکارهایی نیز پیشنهاد شده است.

جدول ۱۰: راهکارهای ارتقای سطح خوانایی و ادراک کالبدی و عمومی محیط

معیار	اولویت	ذیر معیارها	راهکار
خوانایی	۱	جهت یابی	- استفاده از بناها و یا عناصر شاخص در محله می تواند جهت یابی شهروندان را تقویت نماید. - ایجاد پیوند بین کاربری ها با فضای عمومی در ایجاد جهت یابی مؤثر است. - مشخص نمودن سلسله مراتب دسترسی ها در جهت یابی تأثیر گذار است.
	۲	وجود راهنما	- استفاده از تابلوهای راهنما جهت هدایت شهروندان - معرفی ظرفیت ها و ویژگی های محله برای ایجاد حس تعلق به وسیله تابلوهای راهنما
	۳	وجود نشانه	- استفاده از گره به عنوان عاملی خاطره انگیز و تأثیر انگیز در جهت ایجاد خوانایی - استفاده از نشانه ها و نمادهای محلی در ایجاد آشنایی بیشتر با محیط - توجه به ویژگی های فرهنگی و بومی و نمایش آنها در قالب نمادها و نشانه ها
	۴	روشنی و وضوح	- استفاده از روشنایی بر سطح وضوح محیط می افزاید. - معرفی پتانسیل ها و تهدیدهای موجود در محیط باعث آگاهسازی شهروندان خواهد شد.
	۵	انطباق فرم و عملکرد	- استفاده از مقیاس انسانی در سطح محدود - توجه به تناسب بناها با فعالیت های عملکردی پیش بینی شده - وجود تناسب بین عملکردهای برنامه ریزی شده با فضاهای موجود

	۱	ایمنی	<p>- جداسازی سطح محل عبور عابران پیاده از سواره رو بر سطح ایمنی می‌افزاید.</p> <p>- پیش‌بینی علایم هشدار دهنده در معابر توجه به رعایت ایمنی را به وسایل نقلیه اعلام می‌کند.</p> <p>- استفاده از روشنایی مناسب در معابر ایمنی را افزایش می‌دهد.</p> <p>- استفاده از تابلو راهنمای مسیرها برای مشخص نمودن وضعیت دسترسی‌ها (یک طرفه یا دو طرفه بودن راه‌های عبوری)</p> <p>- توجه به ایجاد نظارت عمومی در محدوده (از طریق فعال نمودن کاربری‌های ۲۴ ساعته، باز شدن پنجره‌های بناهای مسکونی به سمت فضاها</p>
	۲	نفوذپذیری بصری	<p>- برنامه ریزی برای گسترده نمودن دامنه دید شهروندان در محیط اهمیت دارد.</p> <p>- از میان برداشتن عناصر زاید که باعث محدودیت دید شهروندان می‌شوند.</p> <p>- باز شدن در و پنجره‌های کاربری‌های اطراف فضا به محیط</p>
	۳	زیبایی	<p>- توجه به هماهنگی و تناسب فضاها و کاربری‌ها با محیط</p> <p>- استفاده از رنگ و روشنایی مناسب و مطلوب در محیط</p> <p>- برنامه ریزی جهت ایجاد پیوند میان محیط مصنوع با محیط طبیعی (استفاده از گیاهان و...)</p>
	۴	احساس آشفته‌گی	<p>- نماها از نظر بصری مناسب سازی شوند.</p> <p>- توجه به کف سازی مطلوب احساس آشفته‌گی را تا حد زیادی کاهش می‌دهد.</p> <p>- آرایش درختان، گیاهان و فضای سبز شهری در کاهش آشفته‌گی محیط نقش دارد.</p> <p>- از بین بردن کنج‌ها و فضاهای بلااستفاده در فضاهای شهری اهمیت دارد.</p>
	۵	تنوع	<p>- توجه به وجود تنوع کاربری و فعالیتی در محله باعث افزایش سطح تعاملات اجتماعی می‌شود.</p> <p>- ایجاد تنوع فرمی و کالبدی نیز محیطی جذاب را برای شهروندان به وجود می‌آورد.</p> <p>- پیش‌بینی کاربری‌های متناسب با نیاز شهروندان به ویژه نیازهای اجتماعی و فرهنگی آنها، محیطی مطلوب برای سکونت به وجود می‌آورد.</p>
	۶	سرزندگی	<p>- استفاده از اصول طراحی در اجرای فضای سبز، محیط را دل‌انگیز تر نموده و سرزندگی را افزایش می‌دهد.</p> <p>- استفاده از عناصر طبیعی و درختان و گیاهان سرزندگی و شادابی محیط را تقویت می‌کند.</p>
	۷	آلودگی	<p>- کاهش آلودگی‌های محیطی افزایش سطح حضورپذیری شهروندان در محیط را به همراه خواهد داشت.</p> <p>- جمع‌آوری آب‌های سطحی باعث افزایش سلامت محیط می‌گردد.</p> <p>- لایروبی جوی‌های آب و جمع‌آوری زباله از آنها آلودگی‌های موجود در محیط را کاهش می‌دهد.</p>
	۸	جذابیت	<p>- تلاش برای تعریف کاربری‌ها متناسب با نیاز شهروندان جذابیت محیط را افزایش می‌دهد.</p> <p>- استفاده از فضای سبز مناسب و ایجاد پیوند میان عناصر طبیعی و عناصر مصنوع اهمیت دارد.</p> <p>- استفاده از مبلمان شهری مناسب، مطلوبیت محیطی را افزایش می‌دهد.</p>

در مجموع احساس امنیت در فضا، با ایجاد احساس مطلوبیت، برقراری آرامش و ایجاد آسایش در محیط تأمین می‌گردد که متأسفانه با توجه به توسعه نامتوازن محلات شهری، افزایش ناهنجاری‌های محیطی، وجود اصوات مزاحم، وجود انواع آلودگی‌ها با ایجاد مناظری

نامطلوب به حس آشفتگی و ناامنی در این محلات دامن زده است. بنابراین ضرورت دارد به منظور دستیابی به احساس امنیت، به منظر شهری به عنوان اولین سطح تماس شهروندان با محیط که از دریچه نگاه بصری صورت می گیرد توجه ویژه ای داشت. مطالعات صورت گرفته بیانگر آن است که منظر شهری با در برگیری ادراک معنایی و مطلوبیت از فضا با توجه به دو اولویت «خوانایی محیط» و «ایجاد ادراک عمومی مثبت» نسبت به سایر مؤلفه ها تا حدود زیادی در ایجاد احساس امنیت در محلات شهری نقش سازنده ای را ایفا می نماید.

فهرست منابع

- براندرفری، هیلدر (۱۳۸۳)، طراحی شهری به سوی یک شکل پایدارتر شهری، ترجمه حسین بحرینی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.
- بحرینی، حسین؛ طیبیان، منوچهر (۱۳۷۷)، مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری. مجله محیط شناسی، دوره بیست و چهارم، شماره بیست و یکم.
- بهزادفر، مصطفی (۱۳۸۷)، واژه نامه مفاهیم طراحی شهری، تهران، طرح تحقیقاتی انجام شده در مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۱)، میزگرد نقش فضاهاى شهری در تامین امنیت اجتماعی، شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره چهل و یکم.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۵)، سیمای شهر، آنچه کوین لینچ از آن می فهمید، مجله آبادی، شماره پنجاه و سوم.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۵)، مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، تهران، انتشارات شهیدی.
- تاینکس، فرن (۱۳۸۸)، فضا، شهر و نظریه‌های اجتماعی، ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- تی.مک اندرو، فرانسیس (۱۳۸۷)، روان شناسی محیطی، ترجمه غلام رضا محمودی، تهران، انتشارات زرباف اصل.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۸۷)، حیات مدنی و حیات شهری، مجله هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، شماره هفتم، صفحه ۲۱-۳۳.
- حسینی، فرزانه (۱۳۸۷)، بررسی و ارایه شاخص‌های کالبدی - کارکردی موثر بر ارتقا امنیت فضاهاى عمومی شهری، نمونه موردی: پارک دانشجویی، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- حبیب، فرح (۱۳۸۵)، طراحی منظر شهری در گذر تاریخ، مجله آبادی شماره پنجاه و سوم.
- رضا زاده، راضیه (۱۳۸۲)، شاخص‌های امن در فضاهاى شهری، مجله شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره چهل و یکم.
- رضا زاده، راضیه (۱۳۸۰)، بحران ادراکی - رفتاری در فضای شهری، مجله شهرداری‌ها، سال دوم، شماره بیست و سوم.
- رضوان، علی (۱۳۸۵)، امنیت شهری و نقش برنامه ریزی شهری در ارتقا و بهبود آن مورد مطالعه: منطقه ۱۷ تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- زاد رفیعی، ناصر (۱۳۸۴)، فرآیند اجتماعی - فضایی هویت شهر، مجله آبادی، سال پانزدهم، شماره چهل و هشتم.

- سیفایی، مهسا (۱۳۸۴)، مطلوبیت سنجی استفاده از فضاهای عمومی با تأکید بر برنامه ریزی مشارکتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۶)، آماده سازی شهر برای کودکان، تهران، نشر شهر.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷)، ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن، تهران، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- طیبی فر، مهسا (۱۳۸۵)، نظرسنجی، بام شهر تهران، تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد معماری منظر، دانشگاه تهران.
- ضابطیان، الهام (۱۳۸۷)، شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط شهری، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- عباس زادگان، مصطفی (۱۳۸۴)، ابعاد اجتماعی-روانشناختی فضاهای شهری، مجله علوم مهندسی، دانشگاه علم و صنعت ایران، جلد شانزدهم، شماره یکم.
- فلاحت، محمد صادق (۱۳۸۵)، مفهوم حس مکان و عوامل شکل دهنده آن، مجله هنرهای زیبا، شماره بیست و ششم، ۵۷-۶۶.
- قاسمی اصفهانی، مروارید (۱۳۸۳)، اهل کجا هستیم؟ هویت بخشی به بافت های مسکونی، تهران، انتشارات روزنه.
- کالن، گوردن (۱۳۷۷)، گزیده منظر شهری، ترجمه منوچهر طیبیان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- گلکار، کورش (۱۳۸۵)، مفهوم منظر شهری، مجله آبادی، شماره پنجاه و سوم.
- لینچ، کوین (۱۳۷۶)، تئوری شکل خوب شهر، ترجمه حسین بحرینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ماندل، رابرت (۱۳۸۷)، چهره متغیر امنیت ملی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی غیر انتفاعی.
- مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، طرح تحقیقاتی، بررسی عناصر و عوامل موثر در شکل گیری سیمای شهری، دفتر اول- ماهیت منظر شهری، جلد اول- مفهوم و انواع آن مرفولوژی عناصر سازنده و ترکیب بندی، دفتر فنی آموزشی و پژوهشی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.
- مدنی پور، علی (۱۳۸۴)، طراحی فضای شهری: نگرشی بر فرآیندهای اجتماعی و مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، تهران، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.
- طرح تحقیقاتی دانشگاه شهید بهشتی، منظر شهری، جلد اول، مفهوم و انواع آن مورفولوژی عناصر سازنده و ترکیب بندی، دفتر فنی آموزشی و پژوهشی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.
- منصوری، سیدامیر (۱۳۸۹)، چیستی منظر شهری، بررسی تاریخی تحولات مفهومی منظر شهری در ایران، ماهنامه منظر، شماره نه، صفحه ۳۰-۳۳.
- محمودی، امیرسعید (۱۳۸۵)، منظر شهری: مروری بر چند نظریه، فصلنامه آبادی. شماره پنجاه و سوم،

- منصورى، سيد امير (۱۳۸۳)، در آمدى بر شناخت معماری منظر، مجله باغ نظر، سال اول، شماره دوم، تهران، پژوهشکده نظر.

- نيومن، اسکار (۱۳۸۷)، خلق فضاهای قابل دفع، مترجم فائزه رواقى و کاوه صابر، تهران، انتشارات طحان.

- سند راهبردى محلات ۲۶ گانه شهردارى منطقه يك، سند راهبردى محله اوين، ۱۳۹۰، تهران، شهردارى منطقه يك.

- Boyle, Julie & Dr Findlay, Catherine and Forsyth, Leslie(2001): "An Investigation into Women's Perceptions of Fear and the Design of the Urban Environment", Open space, London, Edinburgh College of Art,School of Architecture,Tourism Management.

- Evin Locality Identity Document,(2007), Evin Locality Counselling.

- Howard, John (1999) :”FEAR OF CRIME”, Society Of Alberta, www.elsevier.com.

- Khalilkhah, B., (2001), Deficiencies of Services in Tehran, thesis of M.S., - Human geography of Rural and Urban, Professor Dr. Mozafar Sarafi, Shahid Beheshti University

- proshunsky,H.M. (1978),The city and self- identity. Environment and Behavior,10. 147-169.

- Salvesn, David , (2002), The making of place, <http://www.matr.net>.

- Steel, fritz, (1981)," the sense of place" CBE publishing. Company, boston.

- Siebel, walter, and Wehrheim,jan(2003), security and the urban public sphere, the german journal of urban studies,vol.42,no.2.

- Twigger- Ross, clarel, l uzzell, David, (1996), place and identity proces journal of Environmental psychology, NO.16. PP.205-220.

- Van Poll, R., (1997). "The Perceived Quality of the Urban Residential Environment: A Multi-attribute Evaluation".Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

- www.pps.org,2006

- www.region1.tehran.ir/